

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA MEDITSINA TERMENLARINING O'ZARO TARJIMASI VA LEKSIKOGRAFIK TALQINI

Rahimjanova Iroda

Turon Xalqaro Universiteti

2-bosqich magister talabasi

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi tibbiy terminlarning o'zaro tarjimasi va leksikografik tahlili yoritiladi. Tibbiy atamalarning ilmiy va amaliy qo'llanilishi, ularning sinonimik qatori va semantik xususiyatlari tadqiq etilgan. Shuningdek, mazkur terminlarning tarjima jarayonidagi nozik jihatlari ham ko'rib chiqiladi. Maqola tibbiyot sohasi mutaxassislari va tarjimonlari uchun foydali ilmiy-amaliy manba sifatida xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *tibbiy terminologiya, tarjima, leksikografiya, semantika, sinonimiya, tahlil.*

ABSTRACT: *This article examines the mutual translation and lexicographical analysis of medical terms in Uzbek and English. The study focuses on the scientific and practical use of medical terminology, its synonyms, and semantic features. It also discusses the subtleties of the translation process of these terms. The article serves as a useful academic and practical resource for professionals and translators in the medical field.*

Keywords: *medical terminology, translation, lexicography, semantics, synonymy, analysis.*

АННОТАЦИЯ: *В статье рассматривается взаимный перевод и лексикографический анализ медицинских терминов на узбекском и английском языках. Исследуется научное и практическое применение медицинской терминологии, её синонимические ряды и семантические особенности. Также освещаются тонкости процесса перевода данных терминов. Статья служит полезным научно-практическим ресурсом для специалистов в области медицины и переводчиков.*

Ключевые слова: *медицинская терминология, перевод, лексикография, семантика, синонимия, анализ.*

KIRISH

Hozirgi globallashuv davrida tibbiyot terminologiyasining tarjimasi va leksikografiyasi dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Bu sohada amalga oshiriladigan tadqiqotlar nafaqat tilshunoslik, balki tibbiyot sohasining rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Tibbiy terminlar ilm-fan va amaliyot o'rtasida aloqadorlikni ta'minlash bilan birga, turli xalqlar o'rtasida ma'lumot almashishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Amaliy jihatdan, tibbiy terminlarning to'g'ri va aniq tarjima qilinishi klinik amaliyotda, tibbiy adabiyotlarni o'rganishda va xalqaro hamkorlikda muhim rol o'ynaydi. Masalan, yangi dorilar yoki davolash usullari haqida ma'lumotlar tarjimasi notog'ri talqin qilinsa, bu salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Nazariy jihatdan esa, tibbiy terminlarning semantik xususiyatlari, sinonimik qatorlari va leksikografik talqini tilshunoslikda chuqur o'rganilmoqda. Ushbu tadqiqotlar sohaning yanada boyishini, terminlarning standartlashuvini va foydalanishdagi qulaylikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Mazkur ishning dolzarbligi, amaliy va nazariy ahamiyati ushbu mavzuni o'rganish zaruratini belgilaydi. Shu bois maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi tibbiy terminlarning tarjimasi va leksikografik talqinining ilmiy-amaliy masalalari yoritiladi[1].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

1. **Sinonimlarning aniqlanishi va tasnifi.** Misol: Ingliz tilidagi "heart attack" termini o'zbek tiliga "yurak xuruji" yoki "miokard infarkti" tarzida tarjima qilinishi mumkin. Bunda sinonimlar kontekstga ko'ra tanlanadi: tibbiy hisobotlarda "miokard infarkti" ilmiy variant sifatida ishlatilsa, bemorlarga murojaatda "yurak xuruji" afzal ko'riladi.

2. **Terminlarning ko'p ma'nolilik masalasi.** Misol: Ingliz tilidagi "stroke" so'zi o'zbek tilida kontekstga qarab "insult" yoki "zarba" deb tarjima qilinadi. Bu holatda semantik nozikliklarni inobatga olish muhim. Masalan, tibbiy ma'noda "insult", umumiy ma'noda esa "zarba" ishlatiladi[2].

3. **Transliteratsiya va adaptatsiya.** Misol: "Ultrasound" termini o'zbek tilida "ultratovush" tarzida transliteratsiya qilinadi. Shuningdek, "MRI" qisqartmasi esa "magnit-rezonans tomografiyasi" sifatida adaptatsiya qilinadi. Bu yerda original mazmunni yo'qotmaslik uchun standart qoidalar asosida yondashiladi.

4. **O'zbek tilidagi tibbiy terminlarning xalqaro standartlarga moslashtirilishi.** Misol: "Qon bosimi" atamasi xalqaro adabiyotlarda "blood pressure" bilan mos keladi. Tibbiyot adabiyotlarini tarjima qilishda ushbu ekvivalentlar bir xil terminologik standartni saqlash uchun ishlatiladi.

5. **Terminlarning morfologik o'zgarishlari.** Misol: Ingliz tilidagi "cardiology" so'zi o'zbek tilida "kardiologiya" sifatida qabul qilinadi. Bunda morfologik moslashuv qoidalari qo'llanilib, termin o'zlashuvini soddalashtirishga e'tibor qaratiladi.

Ushbu amaliy misollar tibbiy terminlarni tarjima qilish va leksikografik tahlil qilish jarayonidagi muhim jihatlarni ko'rsatib beradi[3].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Quyida tibbiy terminlarni o'zbek va ingliz tillariga tarjima qilish va leksikografik talqin qilishdagi natijalar jadval ko'rinishida keltirilgan[4].

Tibbiy Termin	Inglizcha Versiya	O'zbekcha Versiya	Muhokama	Natija
Heart failure	Heart failure	Yurak yetishmovchiligi	O'zbekcha tarjimada ilmiylik saqlangan va mazmun aniq yetkazilgan.	"Yurak yetishmovchiligi" ilmiy va amaliy adabiyotlarda bir xil ishlatiladi.
Diabetes mellitus	Diabetes mellitus	Qandli diabet	Transliteratsiya o'rniga aniq va tushunarli tarjima tanlangan.	"Qandli diabet" ko'proq bemorlarga tushunarli bo'lgan shaklda ishlatiladi.
Stroke	Stroke	Insult / Zarba	Kontekstga qarab, ilmiy va umumiy ma'nolar farqlangan.	"Insult" tibbiyotda, "zarba" esa umumiy nutqda ishlatiladi.
Ultrasound	Ultrasound	Ultratovush	Transliteratsiya va tarjima bir xil natija beradi.	"Ultratovush" ilmiy va kundalik ishlatishda universal atama sifatida qabul qilingan.
Cardiopulmonary resuscitation	CPR	Yurak-qon tomir reanimatsiyasi	Inglizcha qisqartma (CPR) ham transliteratsiya qilingan, lekin to'liq tarjima ko'proq tavsiya etiladi.	Qisqartma xalqaro formatda saqlangan, to'liq tarjima esa ilmiy ishlarda ishlatiladi.
Hypertension	Hypertension	Qon bosimi yuqoriligi	Ma'nosi o'zbek tilida to'g'ri tushunarli qilib ifodalangan.	"Qon bosimi yuqoriligi" ilmiy matnlar va xalq nutqida ishlatish uchun moslashtirilgan.
Anesthesia	Anesthesia	Narkoz / Og'riqsizlantirish	Sinonimik qatorlar kontekstga ko'ra ishlatilgan:	Sinonimlar ko'p ma'nolilikni bartaraf etish

Tibbiy Termin	Inglizcha Versiya	O'zbekcha Versiya	Muhokama	Natija
			klinikada "narkoz", xalq tilida "og'riqsizlantirish" .	uchun moslashtirilgan.

XULOSA

Har bir tibbiy terminni tarjima qilishda kontekstga asoslangan moslashuv amalga oshirildi.

Sinonimlar va xalqaro qisqartmalarning tarjimasi bemorlarga, shifokorlarga, va tilshunoslarga birdek tushunarli bo'lishiga alohida e'tibor qaratildi.

Tarjima jarayonida terminlarning semantik nozikliklari saqlanib, o'zbek tilidagi ilmiy va amaliy ishlatish imkoniyatlari kengaytirildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Rasulov A., Karimov S.** (2020). *Tibbiy terminologiyaning lingvistik xususiyatlari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. Ushbu kitobda tibbiy terminlarning o'zbek tilidagi ishlatilishi va tarjima qilishdagi qiyinchiliklar batafsil tahlil qilingan.

2. **Toshmatova D.** (2018). *O'zbek tilida ilmiy terminlarni tarjima qilish metodikasi*. Samarqand: Zarafshon nashriyoti. Maqolada tibbiyot va boshqa ilmiy sohalarda atamalarni tarjima qilishning usullari va nazariy yondashuvlari bayon etilgan.

3. **Crystal D.** (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press. Ushbu ensiklopediyada tibbiy va texnik atamalarning ingliz tilidagi rivojlanishi va tarjima amaliyoti yoritilgan.

4. **Wright S.E., Budin G.** (1997). *Handbook of Terminology Management*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Kitob terminologiyani boshqarish, tarjima qilish va xalqaro standartlarni yaratish bo'yicha amaliy va nazariy yondashuvlarni o'z ichiga oladi.